

VİKİPEDİ’NİN ASTRONOMİ VE UZAY KAYNAKLARINI ARTTIRMAK, GELİŞTİRMEK VE BİLİLEN YANLIŞLIKLARI DÜZELTMEK İÇİN KULLANILMASI

Ece Gülfem DAĞDEVİREN¹, H. Aziz KAYIHAN², Serkan YILDIZ³

¹Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fizik Bölümü, ecegdagdeviren@gmail.com

²Erciyes Üniversitesi, Fen Fakültesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü

³İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü

Özet: Bu bildiride, astronomi alanında eğitim gören, konuda araştırma yapan veya konuya meraklı olan kişilerin yanlış bilgi ve kaynak kullanmasının önüne geçmek ve bilinen yanlışları düzeltmek için Vikipedi'nin bir araç olarak kullanılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Vikipedi, astronomi terimleri, farkındalık, astronomide Türkçe kaynak.

Abstract: In this article, we talk about the developing, expanding and the use of Wikipedia as a tool to prevent people who are studying astronomy, making research on astronomy or related to it from using the wrong information and wrong references.

Keywords: Wikipedia, astronomy terms, awareness, Turkish resources in astronomy.

1. Giriş

Ansiklopedilerin sadece koleksiyon ürünü olduğu şu zamanlarda, doğru kaynak ve bilgiye erişmek gerçekten sıkıntı vericidir. İnternet ortamında –özellikle astronomi ile ilgili– doğru bilgiye ulaşmak her geçen gün daha da zorlaşmakta. Kulaktan dolma, bilim kaynağından uzak nitelikteki içerikler, uzman olmayan, halktan veya öğrenme düzeyinde olan bir kişiyi yanıltabilmektedir.

Bu durumda Vikipedi, açık kaynak sistemi ile beklenen talebi biraz karşılayabilmekte. Konu uzmanı olan, kullanıcı desteği ile çalışıldığında Vikipedi, astronomi ile ilgili bilgilerin geliştirilmesi, mevcut olmayan bilgilerin çoğaltılması ve yanlışlıkların düzeltilmesi açısından güzel bir imkan sağlamaktadır. Ancak –uzman olmayan– gönüllü kişiler tarafından yapılan çeviri/veri girişlerinde çok büyük yanlışlıklar bulunmakta, konunun uzman kişiler tarafından takibi yapılmadığında girilen bu bilgilerin orada stabil olarak kalması, Türkçeleştirme adına yapılan çalışmalarda genel Türkçe’den sıyrılıp Göktürkçe gibi çok eski dillere gidilmesi, durumu zorlaştırmaktadır.

2. Vikipedi Nedir?

İnsanların gönüllü katılımları ile katkıda bulundukları e-ansiklopedi olarak tanımlanan Vikipedi, “Tüm İnsanlığın Bilgisine Serbest Erişim” amacı ile kurulmuştur. Katkıda bulunmak için üye olmak gibi bir zorunluluk da barındırmamakla beraber güncel bilginin herkes tarafından değiştirilebilmesine ve erişilmesine olanak tanımaktadır.

Vikipedi’nin bu politikası, bilgiye erişimi ve elde olmayan bilgiyi, ihtiyacı olan kişilere ulaştırmayı kolaylaştırırken, diğer yandan kontrol olmadığında Bölüm-1’de bahsedilen bazı sorunları doğurmaktadır.

Bu bağlamda, astronomiye en hakim kişiler olarak astronomlar ve astrofizikçiler, Vikipedi’yi yakından takip etmeli ve belli maddelerdeki değişiklikleri izlemelidirler. Yaptığımız bu çalışmada öne çıkarmak istediğimiz en önemli şeylerden birisi de, Vikipedi’ye sadece bir sosyal paylaşım sitesi kadar vakit ayırarak çok şeylerin

yapılabileceğidir. Vikipedi'ye bu katkıları yapmak için gerekli zaman bir gazete okumak veya kitap okumak kadar olabilir ve farkındalık yaratılıp, konuya uzman kişilerin yönelimi sağlandığında bu süre yeterlidir.

3. Astronomi Kaynaklarındaki Yanlış Bilgilere Örnekler

Vikipedi'de bulunan astronomi kaynakları, takip edilmediğinde bir takım yanlış bilgiler içerebiliyor. Bu yanlış bilgiler uzman olmayan kişilerin sağlamaya çalıştığı katkılarla ve/veya vandalizm sonucu kötü kullanımla oluşabilmektedir.

3.1. Uzman Olmayan Kişiler Tarafından Girilen Yanlış Bilgiler

Konuya vâkıf olmayan kişiler tarafından kulaktan dolma, tahminsel, kaynağı belirsiz olarak girilen bilgiler okuyanı yanlış bilgilendirmekte ve yönlendirmektedir. Bireyde bilgi kirliliği oluşumunda ve yanlış bilginin kalıcılığında büyük rol oynamaktadırlar. Örneğin;

“Güneş büyük bir sarı cüce olarak sınıflandırılır ama galaksimizde bulunan diğer yıldızlarla kıyaslandığında bu isim yanıltıcıdır çünkü Güneş oldukça büyük ve parlaktır.”

Yukarıdaki cümle kısmen doğru bilgiyi içeriyor, evet, güneş bir sarı cücedir. Ancak cümlelerin geri kalanına bakıldığında zaman girilmiş verinin yanlışlığı göze fena bir şekilde çarpmaktadır. Bir başka örnek ise;

“Plüton'un uydusu Charon, Ay ve Plüton'dan bile daha büyüktür, bazı bilim insanlarınca ikili uzay sisteminde gösterilir.”

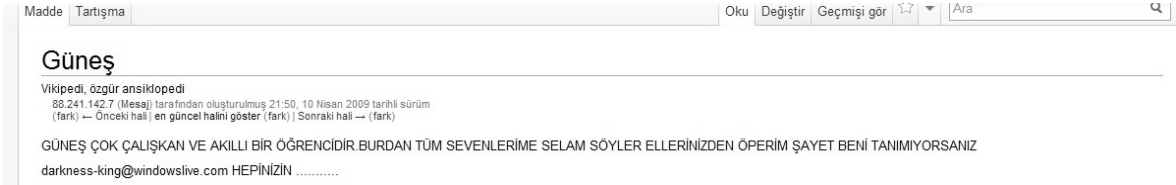
Veriyi giren kişinin ikili gezegen sistemi teorisi ile ilgili bilgi vermeye çalıştığı ortada. Ancak bu veriyi aktarırken yanlış terimler seçilmiş olması, kavram karmaşası yaratmaktadır. Bunun yanında Charon'u Ay ve Plüton'dan büyük olarak nitendirmesi tamamen yanlış olup, konu ile amatör düzeyde uğraşan kesimler tarafından yanlış bilgi olarak akılda kalıcı bir yer edinebilir.

3.2. Vandalizm Örnekleri

“Vandallık veya akım olarak Vandalizm, bilerek ve isteyerek, kişiye ya da kamuya ait bir mala, araca ya da ürüne zarar verme eylemidir.”

Yukarıdaki tanım, Vikipedi içerisinde, üye olmayanların dahi düzenleme yetkisi olduğu noktada ortaya çıkmaktadır. Vikipedi günümüzde ne kadar, Devriyeler ve Hizmetliler'le her şeyi kontrol altında tutup gerek görülen maddeleri üye olmayanların düzenlemesine kapatabilseler de, bazen gözden kaçan durumlar oluşabilmektedir.

Şekil-1 temel bir vandalizm örneği olarak gösterilebilir. Bu örnekte görülen örnek çok uç bir vandalizm örneği. Bu denli vandalizmler, çok kısa süreler içerisinde herhangi başka bir kullanıcı tarafından fark edildiğinde kaldırılmaktadır. Ancak küçük çapta vandalizmler zaman zaman gözden kaçabilmektedir. Bu sebeple konuya hakim kişilerin, belirli maddeleri takip etmesi, Vikipedi'de vandalizm'in önüne geçilebilecek en önemli eylemdir.

Şekil-1: Üye olmayan bir kullanıcı Güneş maddesinin tüm içeriğini boşaltarak maddeyi kendine göre alakasız bir içerikle doldurmuştur.

4. Eklenen Maddeler

Vikipeidi lisans öncesi öğrencilerin, halkın ve hatta ana konudan lisans ve lisans üstü öğrencilerin temel bir bilgiyi daha çabuk ve hızlı kavramak için sıklıkla başvurduğu bir kaynak. Bu göz önüne alındığında, astronomi alanında Vikipeidi’de bir çok temel madde eksikliği göze çarpmakta. Vikipeidi’ye, çok fazla bilgi girmeye gerek kalmadan, sadece bir veya iki paragrafla şablon maddeler eklenebilmekte. Bir maddenin şablon olması, geliştirmeye ihtiyacı olduğunu, ancak temel bilgiyi kişiye verdiğini belirtmektedir.

Biz de çalışmamız bağlamında Vikipeidi’ye eksikliğini gördüğümüz temel maddeleri ekledik. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Nadir, Zenit, Anakol, Merdiyen (astronomi), Ulusal Astronomi Kongresi.

Şekil-2: Vikipeidi’ye bu çalışma kapsamında eklenen Nadir maddesinin görünümü.

5. Çeviriler ve Çeviri Yanlışlıkları

Vikipeidi’de konu hakkında uzman olan kişilerin yanı sıra, uzman olmayan kişilerde çeviri yapmaktadır. Temelde İngilizce’den Türkçe’ye gerçekleşen bu çeviriler, çeviriyi yapan kişi(ler) konunun uzmanı değil ise bir takım terimsel problemler yaratabilmektedir. Astronomi maddelerine bu açıdan bakacak olduğumuzda “anakol” kelimesinin “anadizi”, “yansıtılabilirlik” anlamındaki “albedo” kelimesinin “beyazlık”, “tayf”ın “spektra” veya “spektrum”, “astronomi birimi”nin ise “astronomik ünite” olarak çevirildiğine rastlamaktayız. Her ne kadar iyi niyetli olsa da, konuya hakim olmayan kişilerin çevirileri bu örneklerle benzer terim karmaşalarına ve hatta yanlış bilgilenmeye sebep olabilmektedir. Örnek olarak Mars’ın albedosu ile ilgili halktan bir insana bir konu açıklanırken asıl

kelime yerine “beyazlık” kullanıldığında kişinin Mars’ın beyaz görünmesi ile ilgili düşüncelere kapılması gayet normaldir.

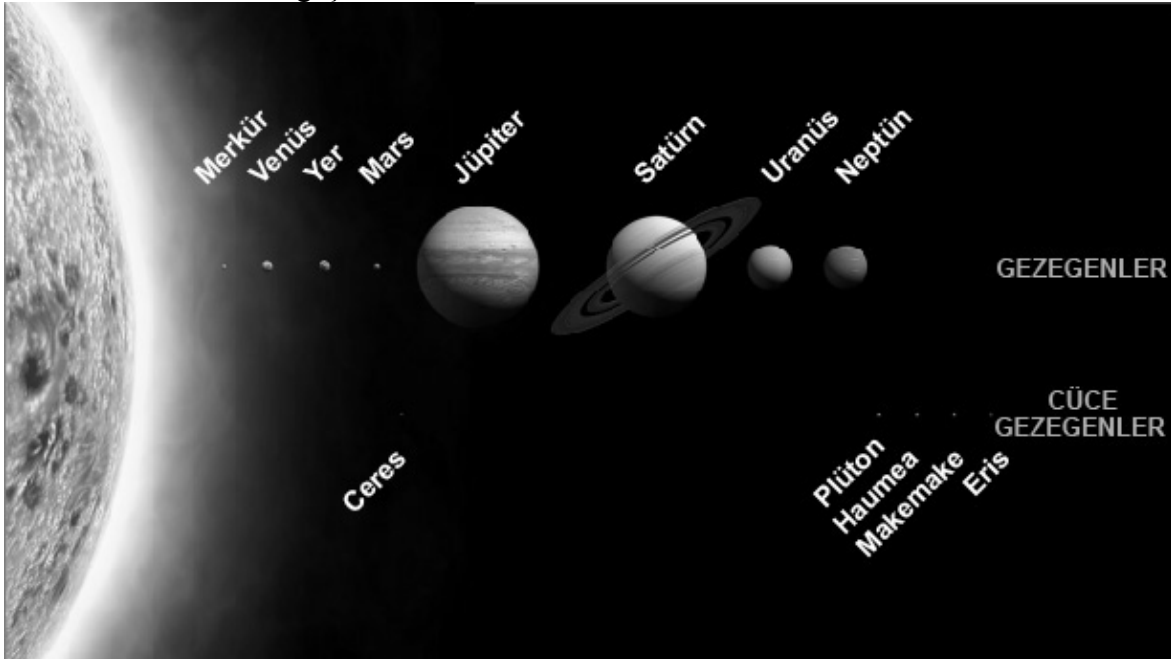
Konuya uzman kişilerin bu ve buna benzer sorunların önüne geçebileceği açıktır.

Çalışma dahilinde aynı zamanda bazı maddelerin Türkçe çevirileri yapıldı. Bunların başlıcaları “Neptün Ötesi Cisim” ve “Yörünge Civarını Temizlemek” olarak verilebilir. Bu ve buna benzer bazı maddelere yönelmemizdeki en önemli etmen bu iki maddenin Yeni Gezegenlik Statüsü’nü açıklamaya ve anlamaya yardımcı olduğudur. Son yıllarda ilk ve orta öğrenimde, Fizik dersleri kapsamında Yeni Gezegenlik Statüsü hakkında dönem ödevleri verildiği göz önünde bulundurulduğunda bu maddelerin önemi daha net orataya çıkmaktadır.

6. Görsel Çevirileri

Bir çok insan için, bir konuyu öğrendikten sonra veya öğrenme sırasında, görsel materyal yardımı konuyu çok akılda kalıcı kılmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında görsel çevirileri de yapılmakta.

Vikipedi’nin bu bağlamda kullanıcılara sunduğu en büyük kolaylık ise yeni bir görsel formatı olan *.svg formatı. *.svg formatı bir görsel üzerindeki metinleri resimden ayrı bir katma olarak tutmakta ve böylece çevirilerin daha kolay yapılmasını sağlamaktadır. Kullanıcılar *.svg formatındaki bir resmi Photoshop ve benzeri programlara gerek duymadan çevirebilmekte ve aynı zamanda görsel üzerinde yama yapılmış gibi görünen düzenlemelerin önüne geçebilmektedirler.

Şekil-3: Çalışma kapsamında yapılan görsel çevirilere bir örnek.[1]

7. Astronomiye Emek Verenler

Geçtiğimiz kongrede Günay hocamız tarafından ilk defa düzenlenen ve bu kongrede de başarıyla devam ettirilen “Astronomiye Emek Verenler” oturumu, bizi de bu açıdan hareketlendirdi. Bu fikirden yola çıkarak bir analiz yapıldığında astronomi alanında önemli katkılarda bulunmuş hocalarımız ile ilgili çok kısıtlı bilgi bulunduğunu fark ettik. Bunu da

bir sorumluluk bilerek Abdullah KIZILIRMAK hocamızın maddesini ve kongrenin onuruna düzenlendiği sevgili hocamız ve değerli bilim insanı Zeki ASLAN'ın Vikipedi sayfalarını ekledik. Abdullah ve Zeki hocalarımızın eklenmesi ile birlikte, Wikipedia genelinde maddeleri bulunan Türk Astronomisi'ne emek vermiş kişilerin maddeleri aşağıdaki gibidir:

- Hatice Nüzhet GÖKDOĞAN – TR
- Janet Akyüz MATTEI – TR, EN, JP
- Egbert Adriaan KREIKEN – TR, EN, NL
- Zeki ASLAN – TR
- Dilhan ERYURT – TR
- Abdullah KIZILIRMAK – TR
- Paris PİŞMİŞ – EN, DE, PL, LB

Yukarıda listelenen bu maddelerin çoğu Türkçe Vikipedi'de sadece şablon olarak bulunmakta ve geliştirilmeye açık. Paris PİŞMİŞ'in ise Türkçe Vikipedi'de bir maddesi bulunmamaktadır.

8. Wikipedia Nasıl Kullanılmalı?

Tüm bu çalışma sonrasında bahsetmemiz gereken en önemli nokta aslında Wikipedia ve alt sitelerinin kullanımının nasıl yapılması gerektiği konusunda. Astronomi alanında bahsedecek olursak, bizler Wiki üzerinden bir bilgiye eriştiğimizde, bu o bilgiyi olduğu haliyle istediğimiz gibi kullanabileceğimiz anlamına gelmemekte. Wikipedia, bilgiye daha hızlı ulaşabilmek ve daha temel olarak anlatabilmek amacı ile kurulan bir kaynaklar veritabanı olarak düşünülebilir. Doalysı ile Wikipedia üzerinden alınan bir bilgi, başka bir kaynağa atıfla, özgün olarak yazıldığı için, yapılan herhangi bir çalışma için söz konusu bu kaynaklara ulaşılmalı ve gerekiyorsa kendi çalışmamızda bu kaynaklar referans gösterilmelidir.

Unutulmaması gereken en önemli husus Wikipdia'nın temelinde bir ansiklopedi olduğu ve profesyonel düzeyde çalışmalara kaynak olamayacağıdır.

9. Sonuç

Herhangi bir günde, çalışma yaparken, çalışmamızdan 5 dakika ara vermek istediğimizde, dikkatimizi kısa süreli başka bir yöne çevirmek istediğimizde, Vikipedi, bu kısa süreçler için kullanılabilecek ve Bölüm-2'de bahsedildiği üzere, sağlanabilecek katkı için bu kadar kısa sürelerin gerekli ve yeterli olduğu bir kaynak.

Yapı kendi içinde de, Topluluk Portalı, Köy Çeşmesi gibi oluşumlar ve yönerge şablonları ile çalışma yapmak ve Vikipedi'ye doğru bilgiyi taşımak isteyen kişilere bir çok imkan sunmaktadır. Bizler yaptığımız işin profesyonelleri olarak, boş vakitlerimizde dahi çeşitli katkılar sağlayabilir ve belirli yanlışları düzelterek Vikipedi'nin dhaa güvenilir bir kaynak olmasını sağlayabiliriz.

10. Kaynaklar

[1] http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Solar_System_size_to_scale_TR.jpg

